

Att. Miljø- og fødevareminister Jakob Ellemann-Jensen
Miljø- og Fødevareministeriet
Slotsholmsgade 12
1216 København K

28. februar 2019

Vedr. anmodning om en udtalelse om brug af bindestalde til malkekvæg.

Det Dyreetiske Råd har modtaget en henvendelse fra miljø- og fødevareminister Jakob Ellemann-Jensen dateret 7. november 2018 med anmodning om en udtalelse om brug af bindestalde til malkekvæg.

Baggrunden for anmodningen er, at den eksisterende overgangsordning for bindestalde ophører den 30. juni 2027. I Det Dyreetiske Råds udtalelse om malkekvæg (2006)¹ var Rådets fokus i gennemgangen af kvægets forhold i produktionen fremadrettet i den forstand, at Rådet så mest på de forhold, som på grund af den tekniske udvikling kombineret med strukturudviklingen vandt frem, og mindre på de forhold, som er under afvikling. Rådet gjorde derfor ikke så meget ud af bindestalde til malkekøer, da disse alligevel i vidt omfang ville blive erstattet af forskellige former for løsdriftsstalde i takt med, at landets kvægstalde blev moderniseret.

Med henvisning til Rådets tidligere udtalelse om malkekvæg er Rådet derfor blevet anmodet om en udtalelse om, hvorvidt og hvordan malkekvæg kan holdes i bindestalde på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde, herunder hvilke betingelser, Rådet finder, der i givet fald bør stilles til hold af malkekvæg i bindestalde. Rådet er samtidig blevet bedt om at inddrage fordele og ulemper ved bindestalde sammenlignet med hold af malkekvæg i løsdriftsstalde.

Miljø- og Fødevareministeriet har stillet baggrundsmateriale til rådighed for Det Dyreetiske Råd. Det Dyreetiske Råd har derudover konsulteret videnskabelig litteratur. Antoni Stenger, formand for Sønderjysk Familielandbrug, og Henrik Bertelsen, formand for Familielandbruget Sydvest, har deltaget i et møde med Rådet. Rådet takker Antoni Stenger og Henrik Bertelsen for bemærkninger til en tidligere version af den faktuelle del af udtalelsen. Rådet har behandlet emnet i perioden 12. december 2018 – 27. februar 2019.

Tidligere drøftelser i Det Dyreetiske Råd om brug af bindestalde til malkekvæg

Udtalelse om malkekvæg¹

Som nævnt indledningsvis afgav Det Dyreetiske Råd i 2006 en udtalelse om malkekvæg. I udtalelsen drøftede Det Dyreetiske Råd velfærden for malkekvæg og den produktion af kalve- og oksekød, som sker i forlængelse heraf. Rådet valgte i udtalelsen at fokusere på de problemområder, som Rådet fandt mest alvorlige, og som efter Rådets opfattelse burde være det primære fokus for en indsats til at forbedre forholdene i

kvægproduktionen. Rådet mindede om, at overvejelserne ikke kunne betragtes som en udtømmende drøftelse af problematiske forhold i kvægproduktionen. Rådet valgte på den baggrund ikke at gøre så meget ud af bindestalde til malkekøer, da disse alligevel i vidt omfang var ved at blive erstattet af forskellige former for løsdriftsstalde i takt med, at landets kvægstalde blev moderniseret.

I udtalelsen redegjorde Rådet dog for en række dyrevelfærdsmæssige problemområder i relation til hold af malkekvæg i bindestalde, herunder den manglende mulighed for bevægelse, samt for uhindret at kunne udføre hudplejeadfærd og social adfærd. Rådet anbefalede, at der blev nedsat en lovforberedende arbejdsgruppe med henblik på at få et markant løft af mindstekravene for hold af kvæg. I relation til bindestalde anbefalede Rådet, at der blev stillet krav om adgang til græsningsareal eller motionsfold.

Rapport fra Arbejdsgruppen om hold af malkekvæg 2009²

Justitsministeriet nedsatte i januar 2007 Arbejdsgruppen om hold af malkekvæg på baggrund af udtalelsen om malkekvæg fra Det Dyreetiske Råd. Arbejdsgruppen havde til opgave at undersøge og vurdere behovet for at fastsætte nærmere regler for hold af malkekvæg, herunder for anvendelsen af bindestalde, samt at udarbejde forslag til regler for hold af malkekvæg. Det Dyreetiske Råd var medlem af arbejdsgruppen.

Arbejdsgruppen anbefalede, at det – med en passende overgangsordning – skulle forbydes at holde køer i bindestalde. Arbejdsgruppen anbefalede videre, at der i overgangsperioden skulle stilles krav om, at køer, der bindes, skal have adgang til græsarealer i sommerperioden, samt at der i bindestalde i udfasningsperioden burde være adgang til at bruge kotrænere til styring af gødningsafsætningen.

Lovgivning om hold af malkekvæg 2010

I 2010 blev der fastsat regler for hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg. I medfør af lov om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg (LOV nr. 520 af 26/05/2010) blev der indført forbud mod at binde køer undtagen i særlige tilfælde (§ 15), men loven var først gældende for eksisterende bindestalde fra 1. juli 2022 (§ 41). I bekendtgørelsen om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg (BEK nr. 756 af 23/06/2010) blev der frem til den 1. juli 2022 givet tilladelse til at anvende stødgivende elektriske aggregater til at styre kreaturers gødningsafsætning i bindestalde (§ 45).

Høringssvar i 2016³

I 2016 blev der til lov om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg stillet forslag om at forlænge overgangsordningen for bindestalde med fem år fra den 1. juli 2022 til den 1. juli 2027 forudsat, at nærmere foreslåede dyrevelfærdsmæssige krav til indretning og drift af bindestalden blev opfyldt.

Der blev bl.a. foreslået et krav om, at køer i bindestalde kommer på græs i sommerhalvåret. Køerne skulle dog i visse situationer kunne holdes i stalden, fx hvis det

er nødvendigt for at beskytte dem mod unormale vejrforhold. Det blev også foreslået, at de bindsler, der anvendes i bindestalden, skal give dyrene tilstrækkelig bevægelsesfrihed.

I sit høringssvar fandt Det Dyreetiske Råd overordnet set, at udskydelse af overgangsordninger for ikrafttrædelse af lovmæssige tiltag, der forbedrer dyrevelfærd, er skridt i den gale retning. Ud over i sig selv at forhale processen med at indføre de lovmæssige tiltag, kan udskydelse af ikrafttrædelse desuden skabe et incitament til fremover at afvente eventuelle ændringer af frister for overgangsordninger frem for på et tidligere tidspunkt at iværksætte tiltag, der fremmer dyrevelfærd.

Rådet henviste i sit høringssvar til udtalelsen om malkekvæg¹, hvor Rådet havde betragtet bindestalde som værende under afvikling og derfor havde forventet, at disse blev erstattet af løsdriftsstalde i takt med, at landets kvægstalde blev moderniseret. Rådet gengav beskrivelsen af betydningen af motion for køer i bindestalde for bevægeapparat, kælvnings, yversundhed, hudpleje og social adfærd, samt Rådets anbefaling om, at der for bindestalde blev stillet krav om adgang til græsningsareal eller motionsfold.

Det Dyreetiske Råd udtrykte beklagelse over forslaget om at forlænge overgangsperioden for afvikling af bindestalde fra 2022 til 2027. Rådet kunne ikke bakke op om dette, da adgang til fri bevægelse hele året er af stor betydning for køernes velfærd.

Såfremt forslaget blev vedtaget, så Rådet det dog som positivt, at der samtidig blev stillet krav om adgang til afgræsning i sommerhalvåret, og Rådet kunne i så fald støtte den del af forslaget. Rådet fandt dog, at der samtidig også burde stilles yderligere krav således, at alle de generelle krav i loven (§§ 6-13) også ville gælde for køer i bindestalde.

Høringssvar i 2017⁴

Det Dyreetiske Råd gentog ved høringen i 2017 over bekendtgørelse om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg sin beklagelse over at udskyde overgangsperioder, både generelt set og i forhold til forbuddet mod bindestalde.

I forhold til anvendelse af kotrænere i bindestalde vurderede Rådet, at det er mest hensigtsmæssigt, at anvendelsen af kotrænere følger brugen af bindestalde. Rådet kunne på den baggrund tilslutte sig, at muligheden for anvendelse af kotrænere svarer til overgangsordningen for bindestalde.

Status i 2018

På nuværende tidspunkt (2018) er brugen af bindestalde reguleret af Bekendtgørelse af lov om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg (LBK nr. 58 af 11/01/2017), og Bekendtgørelse om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg (BEK nr. 79 af 23/01/2017). Øvrig generel lovgivning om hold af dyr er naturligvis også gældende.

Ifølge loven om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg må køer ikke bindes undtagen i særlige tilfælde (§ 15), men loven er først gældende for eksisterende bindestalde fra 1. juli 2027 (§ 41). Der stilles dog visse betingelser til den fortsatte brug af de eksisterende

bindestalde efter 1. juli 2022 (§ 41). Køerne skal fra 2022 have adgang til græsarealer i mindst 150 dage i sommerhalvåret, dog kan de holdes på stald i særlige tilfælde som fx ved unormale vejrforhold, alvorlige insekt- eller parasitangreb, eller af veterinære årsager. Der er endvidere krav om, at de bindsler, der anvendes, skal give køerne tilstrækkelig bevægelsesfrihed. Endelig stilles krav til dokumentationen for dyrenes adgang til afgræsning.

Ifølge bekendtgørelsen om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg er det indtil den 1. juli 2027 tilladt at anvende stødgivende elektriske aggregater til at styre de opbundne dyrs gødningsafsætning i bindestalde (§ 45).

I det følgende forholder Det Dyreetiske Råd sig til de spørgsmål, som ministeren har anført i anmodningen om en udtalelse om brug af bindestalde til malkekvæg. Rådet skitserer indledningsvis fordele og ulemper ved bindestalde sammenlignet med løsdriftstalde. For at kunne besvare det overordnede spørgsmål fra ministeren om, hvorvidt malkekvæg kan holdes i bindestalde på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde, vil Rådet i det følgende inddrage overvejelser om, hvad Rådet anser for dyrevelfærdsmæssigt forsvarligt. Rådet har ikke i forbindelse med udarbejdelsen af denne udtalelse drøftet brugen af elektriske aggregater som kotrænere/dressurbøjler. Rådet antager, at brugen af disse fortsat vil følge brugen af bindestalde og henviser til sit høringssvar fra 2017⁴ for overvejelser om dette.

Hold af malkekvæg i bindestalde og løsdriftstalde

Bindestalde er ældre typer stalde med plads til omkring 50-100 køer. Hver ko har en bås, hvor den står bundet døgnet rundt, typisk med en kæde til en rem om halsen. Stangbindsler, hvor koens hals er fikseret mellem to metalstænger, vil ikke være tilladt fra 2022. Køerne fodres i en krybbe foran båsen, de malkes i båsen, og de afsætter gødning i en fordybning bag båsen. For at sikre at køerne træder tilstrækkelig langt tilbage i båsen, så gødningen ikke afsættes, hvor koen står og ligger, er der over koen monteret en såkaldt kotræner eller dressurbøjle. Den giver koen et let elektrisk stød, hvis den krummer ryggen til afsætning af gødning for langt inde i båsen. Køerne lærer som regel hurtigt at stille sig, så de undgår stødet. Når koen kælver, dvs. føder sin kalv, foregår det som udgangspunkt også i båsen, dog har flere bindestalde efterhånden fået kælvningsbokse, hvor koen ikke er bundet i forbindelse med kælvningen. Der findes ikke opgørelser over, hvor mange bindestalde, der har fået kælvningsbokse, men Rådet har fået oplyst, at det antages at være de fleste. I nogle bindestalde har køerne adgang til udearealer om sommeren, og i så fald kan køerne også kælle her. Adgang til udearealer om sommeren blev ved forlængelse af overgangsperioden for udfasningen af staldene et lovkrav fra 2022.

Der bygges ikke længere nye bindestalde, og mange er gennem de sidste 40 år enten blevet nedlagt eller er blevet afløst af løsdriftstalde. Dette hænger sammen med en udvikling, hvor der bliver stadigt færre men større malkekvægsbesætninger. Besætninger med kvæg i løsdrift er i dag gennemsnitligt på omkring 200 køer. Ved opstaldning af malkekvæg i løsdrift kan køerne bevæge sig frit omkring i stalden. Stalden er opdelt i forskellige områder, hvor koen kan fx hvile, æde og blive malket. I sengestalde er der i hvileområdet sengebåse, hvor hver ko kan få en afgrænset hvileplads. I dybstrøelsesstalde

er hvileområdet dog ikke opdelt til de enkelte dyr. Køerne malkes i en malkebot, som de selv går ind i efter behov, eller i en malkestald hvor flere køer malkes på samme tid. Køerne afsætter typisk gødning i gangarealerne. Når koen skal kælte, kommer den i en kælvningsboks, hvilket er et lovkrav i løsdriftsstalde. I løsdriftsstalde er der desuden lovkrav om adgang til kobørster, som hjælper koens hudpleje. Køerne opsøger selv børsterne efter behov. I nogle løsdriftsstalde er der også adgang til udearealer om sommeren.

Der findes ikke klare tal for antallet af bindestalde i Danmark. Så vidt Det Dyreetiske Råd har kunnet få oplyst, er der i 2018 omkring 360-390 bindestalde, hvilket skulle udgøre 15-20 % af det samlede antal malkekvægsbesætninger. Andelen opgjort på antal dyr i staldsystemerne må dog antages at være væsentligt lavere, da der er færre dyr i bindestaldene end i løsdriftsstaldene. I forbindelse med planerne om de skærpede krav og forlængelse af overgangsordningen i 2016, fremgår det af høringsmaterialet, at Landbrug & Fødevarer skønnede, at ca. 200 bindestalde vil kunne leve op til kravene efter 2022, og at køerne allerede kommer på græs i omkring halvdelen af disse besætninger.

Dyrevelfærd i bindestalde og løsdriftsstalde

Der er fordele og ulemper for dyrevelfærden i både bindestalde og løsdriftsstalde. Generelt gælder for begge systemer, at der er stor variation mellem besætningerne, at detaljer i indretningen er væsentlige, og at det er af stor betydning, i hvor høj grad god management kan kompensere for eventuelle mangler i staldsystemet. I forhold til dyrevelfærd kan systemerne overordnet set vurderes ud fra indretningens muligheder for at tilgodese dyrenes sundhed og adfærdsmæssige behov, og landmandens muligheder for at føre tilsyn med det enkelte dyr.

Sundhed

Tal fra SEGES (fra 2017) viser, at dødeligheden blandt både køer og kalve er lavere i bindestalde, og flere undersøgelser peger på, at der er bedre klovsundhed i bindestalde. Hvis der udbryder sygdom i en besætning, er det som oftest også nemmere at begrænse smitten i en bindestald. Til gengæld svækkes køernes muskler, led og lemmer ved opbindingen gennem længere tid i bindestalde, hvilket dog til en vis grad kan modvirkes ved adgang til motion i løbegårde eller ved, at køerne kommer på græs.

Der er dog som nævnt stor variation mellem besætninger med samme staldsystem, og faktorer som adgang til afgræsning og besætningsstørrelse kan være medvirkende til ovenstående forskelle. Det skal samtidig bemærkes, at det bestemt også er muligt at opnå en god sundhed i løsdriftssystemer.

Adfærd

Opbindingen i en bås sætter begrænsninger for koens muligheder for at bevæge sig. For at undgå foderspild er det nødvendigt med en krybbekant af en vis højde, som derved afgrænser båsen fortil. Samtidig tillader bindslet kun en vis bevægelse bagudrettet. En ko

skal bruge en del plads, når den lægger og rejser sig, og både bindsel og krybbekant kan hæmme de naturlige bevægelser. Bindsløst og krybbekanten kan også hæmme visse hvilepositioner. Når pladsen i båsen anvendes som både hvile- og ædeplads, bliver det derfor et kompromis mellem hensynet til at undgå foderspild i båsen og koens bevægelsesfrihed. I en løsdriftsstald kan koen lægge og rejse sig samt hvile uhindret, og den har bedre muligheder for bevægelse og motion, uanset om der er adgang til græsning eller ej.

I løsdriftstalder har koen ikke sin egen plads ved foderet og i hvilearealet. Der kan derfor opstå konkurrence mellem køerne. Det kan være et problem for svage køer, og der kan blive behov for tiltag for at håndtere dette. I bindestalde har koen sin egen plads. Her undgår den fx konkurrence om foder og hvilepladser, og evt. konflikter med andre køer. Den kan dog ikke flytte sig fra de omkringstående, hvis den skulle have behov for det. I bindestalden har koen således kun meget begrænsede muligheder for social adfærd, og det gælder også de positive interaktioner som fx social hudpleje. Tilsvarende er der meget begrænsede muligheder for, at koen kan udforske sine omgivelser. Disse former for adfærd er kun en reel mulighed for køer i løsdriftstalder, samt for køer i bindestalde i de perioder, hvor de evt. kommer på græs.

Tilsyn

Pasningskvaliteten er en afgørende faktor for dyrevelfærden, uanset hvilket staldsystem køerne holdes i. I bindestalde har landmanden typisk færre køer, og de står samme sted adskilt fra hinanden. Det er derfor nemmere at overvåge visse ting som fx foderoptagelse og generel trivsel for den enkelte ko, og om der i den forbindelse er behov for ekstra tiltag for nogle dyr. Men da køer i en bindestald ikke har mulighed for at gå, er det vanskeligere at opdage andre ting som fx halte køer.

Det Dyreetiske Råds overvejelser og anbefalinger

Det Dyreetiske Råd noterer sig indledningsvis, at Rådet er blevet anmodet om at udtale sig om, hvorvidt malkekvæg kan holdes i bindestalde på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde. Vurderingen af, hvad der er dyrevelfærdsmæssigt forsvarligt, er imidlertid ikke entydig og afhænger bl.a. af synet på, hvad der er et godt dyreliv.

Det Dyreetiske Råd udarbejdede første gang i 2015 et notat om forskellige etiske tilgange til menneskers forpligtelser over for dyr, og til hvad der er et godt dyreliv. I notatet redegør Rådet bl.a. for medlemmernes principielle holdninger til dyrevelfærd. Notatet opdateres ved udpegning af nye medlemmer. Den seneste version af notatet om Dyreetik, dyrevelfærd og Det Dyreetiske Råd er dermed fra oktober 2016⁵.

Det fremgår af notatet, at de nuværende medlemmer af Det Dyreetiske Råd mener, at god dyrevelfærd både indebærer, at dyrene kan leve i overensstemmelse med deres natur og kan få deres behov tilgodeset, og at dyrene har færrest mulige negative oplevelser som stress, sult og sygdom og flest mulige positive oplevelser. Medlemmerne er opmærksomme på, at der kan være situationer, hvor der er behov for at prioritere, hvad der er vigtigst. I sådanne situationer finder medlemmerne, at gode udfoldelsesmuligheder

er en afgørende forudsætning for, at dyrenes velfærd kan tilgodeses, og at hensynet til at beskytte dyrene mod fx sygdom og dødelighed ikke kan tjene som undskyldning for, at dyrene systematisk bliver forhindret i at få tilgodeset deres adfærdsmæssige behov.

Det Dyreetiske Råd har i forbindelse med indeværende udtalelse drøftet dyrevelfærdsmæssige fordele og ulemper ved hold af malkekvæg i bindestalde sammenlignet med hold i løsdriftstalde. Rådet anerkender, at der er nogle dyrevelfærdsmæssige fordele ved bindestalde, idet køerne er lettere at holde opsyn med, hvilket kan fremme, at der hurtigt iværksættes sundhedsmæssige tiltag, hvis der viser sig behov for det, samt at køernes risiko for negative sociale interaktioner med andre køer begrænses. Rådet anser det også for positivt, at der i hvert fald i nogle bindestalde er mulighed for, at køerne kommer på græs i sommerhalvåret. Rådet vurderer dog samlet set, at løsdriftstalde er bedre for dyrevelfærden end bindestalde, da køerne her får muligheder for at bevæge sig frit og udfolde deres adfærd døgnet rundt hele året. Rådet minder dog samtidig om, at tilsynet med de enkelte køer i løsdriftssystemer naturligvis skal sikres, så dyrevelfærden sundhedsmæssigt set også tilgodeses.

På baggrund af disse overvejelser om god dyrevelfærd finder Det Dyreetiske Råd, at staldsystemer, hvor dyr står permanent opbundet ikke er tidssvarende og ikke kan anses for dyrevelfærdsmæssigt forsvarlige med den nuværende viden om dyrs adfærdsmæssige behov. Det gælder også, selv om køerne i nogle bindestalde kommer på græs i sommerhalvåret. Dette er i overensstemmelse med Rådets tidligere udtalelser om bindestalde, hvor Rådet har anbefalet, at disse udfases. Rådet finder endvidere, at behovet for at anvende elektriske aggregater til at styre køernes adfærd i staldsystemet understøtter denne konklusion. Rådet minder desuden om, at permanent opbinding ved hold af dyr allerede er udfaset for hold af svin og heste.

Det Dyreetiske Råd er endvidere blevet bedt om at tage stilling til, hvordan malkekvæg kan holdes i bindestalde på en dyrevelfærdsmæssig forsvarlig måde. Rådet forstår dette som overvejelser om, hvilke tiltag der vil kunne iværksættes for at forbedre dyrevelfærden i bindestalde til et dyrevelfærdsmæssigt forsvarligt niveau. Rådet har drøftet muligheden for yderligere krav til hold af malkekvæg i bindestalde, fx krav om yderligere adgang til udearealer (flere dage på græs samt adgang til motionsfold om vinteren) og krav om kælvningsbokse. Rådet anerkender, at sådanne tiltag vil forbedre dyrevelfærden, men Rådet fastholder, at det ikke er forsvarligt at udsætte udfasningen af hold af malkekvæg i bindestalde, da der i dag findes alternative staldtyper, der i langt højere grad tilgodeser dyrenes adfærdsmæssige behov.

Givet at der ikke bygges nye bindestalde, har Det Dyreetiske Råd også drøftet muligheden for at forlænge udfasningsperioden, så staldene med tiden blot udfaser sig selv. Rådet kan dog ikke anbefale dette, da det jf. Rådets høringssvar i 2016 dels forhaler processen med at indføre de lovmæssige tiltag, der fremmer dyrevelfærd, dels skaber et incitament til fremover at afvente eventuelle ændringer af frister for overgangsordninger. Det er desuden usikkert, hvilken tidshorisont, der i så fald ville være tale om. Afviklingen af bindestalde synes dog at gå stærkt af sig selv, og der vil muligvis kun være få bindestalde tilbage i 2027, når det nuværende forbud træder i kraft. Rådet anbefaler derfor at fastholde forbuddet og den nuværende udfasningsperiode.

Med venlig hilsen,

Stine B. Christiansen,
Sekretariatsleder

¹ Udtalelse om malkekvæg (2006):

<https://detdyreetiskeraad.dk/udtalelser/udtalelse/pub/hent-fil/publication/udtalelse-om-malkekvæg-2006/>

² Rapport fra Arbejdsgruppen om hold af malkekvæg (2009):

http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2009/Rapport_om_hold_af_malkekvæg_all.pdf

³ Høringssvar af 28. oktober 2016 til høring over forslag til ændring af lov om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg:

<https://detdyreetiskeraad.dk/udtalelser/udtalelse/pub/hent-fil/publication/hoerings svar-om-malkekvæg-2016/>

⁴ Høringssvar af 16. januar 2017 til høring over forslag til ændring af bekendtgørelse om hold af malkekvæg og afkom af malkekvæg:

<https://detdyreetiskeraad.dk/udtalelser/udtalelse/pub/hent-fil/publication/hoerings svar-om-malkekvæg-2017/>

⁵ Dyreetik, dyrevelfærd og Det Dyreetiske Råd (2016):

<https://detdyreetiskeraad.dk/udtalelser/udtalelse/pub/hent-fil/publication/dyreetik-dyrevelfærd-og-arbejdet-i-det-dyreetiske-raad-2015/>